

## Význam znaleckého skúmania pri potápačských nehodách z pohľadu trestného práva

**Anotácia:** Autorka sa v príspevku venuje významu znaleckého skúmania potápačských nehôd, a to najmä smrteľných, z pohľadu trestného práva. Uvádza stručný pohľad na vývoj potápačskej činnosti a využitie znaleckého skúmania v procese vyšetrovania potápačských nehôd. Autorka sa v príspevku stručne venuje definícií potápačskej nehody, pričom dôraz kladie na možné trestnoprávne následky smrteľnej potápačskej nehody a na následné nariadenie vykonania pitvy prokurátorom. Autorka na záver príspevku uvádza obsah znaleckého posudku ako výsledku znaleckej činnosti, ktorý disponuje istými špecifickými aspektmi, a potreby súčinnosti znalcov aj v samotnom súdnom konaní.

**Kľúčové slová:** znalecké skúmanie, znalecký posudok, potápanie, potápačská nehoda, pitva.

Zvedavosť, ktorú pociťujú niektorí ľudia, ale aj nutnosť existovania pod vodnou hladinou, či už na záchranné, vojenské, lovecké alebo rekreačné účely, siaha podľa určitých záznamov (najmä podľa kresieb na stenách jaskýň) hlboko až do staroveku. Je však takmer isté, že podmorský svet objavovali ľudia už aj skôr, t. j. predtým, ako začatie obdobia staroveku datujú historici.<sup>1</sup> Archeologické nálezy preukazujú, že okolo roku 4500 pred n. l. boli mušle a perly vyzdvihované iba pomocou ľudskej ruky (t. j. nie sieťou), z čoho historici vyvodzujú skutočnosť, že už v tomto čase človek zostúpil pod vodu. Najstaršie zobrazenie potápajúceho sa človeka sa však zachovalo až z roku 885 pred n. l. Známý Hérodotos vo svojom diele píše o potápačovi Scylise, ktorý sa v 5. storočí pred n. l. vydal v službách perzského kráľa Xerxa hľadať poklad pod morom. V neskoršej dobe sa potápanie začalo využívať aj na vojenské účely, na vybudovanie a odstraňovanie zátarás. Dokonca sám „Alexander Veľký používal sklenený zvon na pozorovanie priebehu vodných prác“<sup>2</sup>. Postupne sa z potápania stalo zamestnanie, ktoré bolo odmeňované mzdou, pretože veci vyzdvihnuté z mora prinášali pre zadávateľov prác prínos. Potápači boli od ich útleho detstva podrobovaní špeciálnemu výcviku, čoho následkom mali ich pľúca väčšiu kapacitu a pod vodou vydržali dlhší čas.<sup>3</sup> Dĺžka potápania v apnoe potápačom nepostačovala, a preto sa časom rozvíjala technika, pomocou ktorej človek mohol existovať aj pod morom dlhší čas. Spočiatku potápači dýchali z dutého stebľa, ktoré bol obdobou dnešného „šnorchlá“, čo však ohraničovalo hĺbku potápania (iba do dĺžky stebľa), čo ale pre ich čoraz náročnejšie potreby nepostačovalo. Časom, ako sa veda a technika zdokonaľovali, bola aj technika potápania a potápačského výstroja vylepšovaná. Nanešťastie však, tak v živote na suchu, ako aj pod

<sup>1</sup> Za kultúrny medzník medzi pravekom a starovekom sa však pokladá objavenie písma a organizovaných štátnych celkov (Egypt, Mezopotámia). Napriek tomu nie je dodnes jasné, kedy starovek skutočne začal, pretože sa na rôznych územiach začal v inom období. Napr. zatiaľ čo v Egypte, Mezopotámii a inde vznikali okolo roku 3000 pred n. l. prvé štáty, Európa bola ešte hlboko v praveku.

<sup>2</sup> MOUNTAIN, A. 2000. *Potápění*. Praha : Nakladatelství Stojka & Co., 2000, s. 10.

<sup>3</sup> Potápanie po hlbokom nádychu a zadržaní dychu sa nazýva potápaním v apnoe. V súčasnosti sa delí na dve skupiny: 1) nádechové potápanie do malých a stredných hĺbok, 2. Hĺbkové nádechové potápanie (freediving). Jednou z bazénových disciplín je aj statické apnoe (STA). V súčasnosti držiteľ svetového rekordu Tom Sietas dokáže udržať dych pod vodou po dobu 22 min. a 22 sekúnd. Pri tejto činnosti sa však subjekt snaží udržať dych po tom, ako dýchal čistý kyslík. V prípade potápania v apnoe, kde subjekt dýcha atmosférický vzduch, je držiteľom rekordu Stéphane Mifsud, ktorý udrží dych 11:35 min. Aj v tomto prípade ide STA. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2154442/Free-diver-breaks-world-record-holding-breath-underwater-22-22-minutes.html>. Pre zaujímavosť uvediem, že Goran Colak je držiteľom nového svetového rekordu v DNF – dynamické apnoe, kde cieľom je po jedinom nádychu zaplávať v bazéne čo najdlhšiu vzdialenosť bez plutiev. 23.11. 2013 zaplával 225 m. *Croatian Freediver Goran Colak Set New Dynamic No Fins World Record* [online]. 2013. Deeper blue. November 2013. Dostupné na internete: <http://www.deeperblue.com/croatian-freediver-goran-colak-set-new-dynamic-fins-world-record/>.

vodou (o to viac, že svet pod vodou je pre človeka neprirodzeným prostredím) dochádzalo a stále dochádza k potápačským nehodám, často až k smrteľným. Predmetom príspevku je preto predstavenie úlohy a postavenia znaleckého skúmania pri potápačských nehodách, ktoré neraz môžu mať aj trestnoprávne následky.

Aj napriek tomu, že „znalecké skúmanie je pravdepodobne takmer také staré ako súdnictvo samotné“<sup>4</sup>, znalecký posudok ako dôkazný prostriedok sa na trestnom konaní začal využívať a uplatňovať až od polovice 18. storočia, resp. od začiatku 19. storočia (n. l.) keď sa rozvoj vedy a techniky natoľko zrýchlil a zefektívnil, že bolo možné pri zisťovaní objektívnej pravdy uplatňovať jednotlivé vedecké metódy.<sup>5</sup> Je možné predpokladať, že v minulosti (najmä v staroveku) nehody potápačov a najmä tých, ktorí boli v službách ich pánov, riešené neboli a v prípade nálezu tela bolo skonštatované utopenie, prípadne boli príčiny smrti prisudzované nadprirodzeným silám, rovnako ako to mohlo byť aj v neskoršom období, najmä počas stredoveku.<sup>6</sup> V súčasnosti v prípade objasňovania príčin smrteľnej nehody potápačov pomáha orgánom činným v trestnom konaní a súdu znalecké skúmanie, ktoré je nevyhnutnou súčasťou procesu vyšetrovania potápačskej nehody a ktorého výsledkom je znalecký posudok využiteľný v trestnom konaní ako dôkazný prostriedok. Znalca do trestného konania priberá orgán činný v trestnom konaní uznesením. „Vyšetrovanie príčin a okolností vzniku smrteľnej nehody pri potápaní sa nezaobíde bez znaleckého skúmania a posudzovania vyšetrovanej veci, pričom tento proces sa po pribratí kompetentných znalcov orgánmi činnými v trestnom konaní realizuje spravidla v dvoch samostatných rovinách – medicínskej expertízy (znalecké skúmanie tela zomretého potápača) a technickej expertízy (znalecké skúmanie funkčnej spôsobilosti použitého potápačského výstroja).“<sup>7</sup> Až v prípade, že poznatky, informácie a výsledky z oboch expertíznych skúmaní budú premietnuté do znaleckých posudkov, môžu byť objasnené okolnosti dôležité pre trestné konanie. Domnievame sa, že informácie získané zo znaleckého posudku sú relevantnejšie a hodnovernejšie ako informácie získané prostredníctvom iných dôkazných prostriedkov, a to vzhľadom na ich „vnútornú silu, logiku, presvedčivosť autenticnosť atď.“<sup>8</sup> Aj keď by v súčasnosti sila znaleckého posudku nemala byť preceňovaná a nemal by byť preferovaný pred inými dôkaznými prostriedkami. Sila informácií získaných zo znaleckého posudku sa však odzrkadlí pri hodnotení dôkazov sudcom. Právne závery súdu v týchto prípadoch sú veľmi často založené na odborných záveroch znalcov, na ktoré sa v odôvodnení rozsudku odkazuje (výpovede svedkov v prípade potápačských nehôd môžu byť relevantné, najmä čo sa týka opísania priebehu udalosti, ale v prípade, že sa potápač potápal sám /čo by sa v žiadnom prípade nemal/, laickí svedkovia budú vedieť vypovedať iba o tom, že potápač sa potápal sám, preto so svedeckou výpoveďou nie je možné rátať v každom prípade, nehovoriac o prípadoch, že smrť potápača mohla byť spôsobená aj konaním jeho spolu potápača – ak sa potápali iba dvaja). Potápačská nehoda, a to najmä smrteľná, má, okrem medicínskeho, sociálneho, ekonomického, poisťovacieho dosahu, aj dosah právny – tiež trestnoprávny, a to či už následkom nedbanlivostného konania, alebo úmyselného, a preto v prípade smrteľnej potápačskej nehody, musí byť vykonané znalecké skúmanie. V prípade podozrenia, že smrť

<sup>4</sup> KOLESÁR, J. a kol. 2010. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie*. Prievidza : Citicom s.r.o., 2010.

<sup>5</sup> Znalecká činnosť v oblasti všeobecnej biológie sa naplno začala uplatňovať v trestnom konaní až od čias vzniku kriminalistickej biológie, od roku 1901, keď sa nemeckému lekárovi Paulovi Uhlenhuthovi podarilo pred súdom preukázať vedecké odlišenie ľudskej krvi od zvieracej.

<sup>6</sup> Počas dlhého obdobia v stredoveku cirkev odmietala vykonanie pitvy človeka a pitva bola zakázaná. Až nakoniec v roku 1600 vykonal prvú verejnú pitvu Ján Jesenius.

<sup>7</sup> NOVOMESKÝ, F. 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013, s. 396.

<sup>8</sup> MATHERN, V. 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v čl. trestnom konaní*. Bratislava : Veda, 1976. s.12-13.

potápača nastala následkom trestného činu, musí byť nariadená pitva a obligatórne pribratí dvaja znalci na vykonanie pitvy, ako aj znalci, ktorí vykonajú technickú expertízu potápačského výstroja.

Potápačské nehody sa delia na ľahké potápačské nehody, ťažké potápačské nehody a smrteľné potápačské nehody. Nehodu samotnú pritom definuje množstvo teoretikov, praktikov, ako aj samostatné organizácie zaoberajúce sa nehodami rôzneho druhu. Napriek tomu definícia potápačskej nehody nie je ustálená. Zo všetkých definícií nehôd by sme uviedli definíciu nehody pri potápaní, ktorú vo svojej knihe *Potápačská medicína* spomenul aj František Novomeský ako definíciu najviac výstižnú. Podľa *British Sub-Aqua Club (BSAC)*<sup>9</sup>, ktorá je národným zväzom rekreačných potápačov Veľkej Británie a ktorá vykonáva hĺbkovú analýzu potápačských nehôd na území Veľkej Británie, nehoda pri potápaní je „*akákoľvek udalosť, pri ktorej je jednotlivý potápač alebo člen potápačského tímu zranený, zlyhá technika alebo sa vykonávajú nebezpečné potápačské praktiky v priebehu aktuálnej potápačskej operácie alebo po nej, ktoré majú vplyv na bezpečnosť ktoréhokoľvek člena tímu, pridružených osôb, okolostojacich alebo verejnosti.*“<sup>10</sup> Podľa registra potápačských nehôd vo vodách nachádzajúcich sa vo Veľkej Británii bolo v roku 2011 12 fatálnych potápačských nehôd, v roku 2012 ich bolo 16. V tomto roku (do augusta) uvádzajú 12 fatálnych potápačských nehôd (upozorňujeme, že vo vodách Veľkej Británie). Tento počet je omnoho vyšší v krajinách, ktoré sú turisticky atraktívne a nachádzajú sa väčšinou v subtropickom podnebí (resp. tropickom), teda v krajinách, v ktorých sa potápa najviac „dovolenkových potápačov“. Samozrejme v teplých moriach je viac potápačov, takže nehody sa prihodia aj skúsenejším a skúseným potápačom. Podľa štatistík vypracovaných v USA, v Anglicku, Kanade a v Japonsku za rok umrie v priemere 15 až 30 potápačov na 100 000 potápačov<sup>11</sup>, čo sa zdá možno málo, ale nie je to tak. Štatistika má tendenciu evokovať pocit, že potápanie je úplne bezpečné a bez rizík. Nanešťastie významné údaje nie sú prístupné, preto sú často aj kauzálne faktory podceňované. Napríklad v Chorvátsku, podľa informácií získaných od miestnych inštruktorov potápania, cez letnú sezónu dôjde k ťažkej potápačskej nehode v priemere 2 krát za týždeň, k smrteľným potápačským nehodám dochádza taktiež veľmi často. Samozrejme tento počet nie je možné zovšeobecniť. Dovoľme si tiež tvrdiť, že množstvo úmrtí nie je zaznamenaných alebo riadne vyšetrených. K niektorým údajom je zas možnosť prístupu obmedzená alebo nulová.

Z pohľadu práva je nutné, aby bolo preukázané, že poškodenie zdravia alebo iná ujma zúčastnenej osoby (členovia potápačskej skupiny, napr. vedúci potápačskej skupiny, vodič či záložný potápač, taktiež aj osoby, ktoré sú v postavení asistentov na súši, alebo verejnosť, ktorá je súčasťou celej potápačskej operácie) „*je v priamej príčinnej aj časovej súvislosti s vlastným výkonom potápania (potápačskou operáciou).*“<sup>12</sup> K potápačskej nehode pritom môže dôjsť pred potápaním<sup>13</sup>, počas potápania a aj po ukončení potápačskej operácie (ktorá môže nastať najčastejšie do 24 hodín po potápaní), nehody môžu mať svoj pôvod aj v úmyselnom konaní potápača, resp. spolupotápača, a k zisteniam je nutné dospieť v procese vyšetrovania nehody. Nehody súvisiace s potápačskou operáciou môžu mať rôzne príčiny, môžu mať svoj pôvod v zlyhaní alebo v nesprávnom použití potápačskej techniky (napr.

<sup>9</sup> Štatistiku smrteľných nehôd, ktoré sa udiali počas rekreačného potápania, v USA zostavil John McAniff z Univerzity Rhode Island, neskôr NUADC a tiež DAN, ktorého skúmanie tiež zahŕňa aj iných potápačov (napr. technických), v Austrálii sa zhrnutiu uvedených údajov venuje DAN -AP Diver Fatality Project.

<sup>10</sup> British Sub – Aqua Club, 2011. *National Diving Committee : Diving Incident Report 2010*, B.S.A.C., 2011, s. 46.

<sup>11</sup> Dostupné na internete: <http://www.divingmedicine.info/Ch%2034%20SM10c.pdf>.

<sup>12</sup> NOVOMESKÝ, F., 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013, s. 384.

<sup>13</sup> Napr. pri obsluhu vysokotlakového kompresora, pri plnení tlakových fliaš potápačských dýchacích prístrojov, ktoré môžu obsluhovať výlučne osoby na to kvalifikované.

väčšinou ako dôsledok nedbanlivostného konania. Nie je možné úplne vylúčiť ani úmyselné konanie druhej osoby, ktorá sa pričinila o nesprávne použitie potápačskej techniky svojho potápačského partnera) a taktiež môžu vzniknúť ako dôsledok pre potápača nepriaznivých environmentálnych faktorov či ako dôsledok nebezpečného konania, alebo chybou potápača. K nebezpečnému konaniu potápača pod vodou môže dôjsť najmä v dôsledku chyby potápača alebo v dôsledku hrubého zlyhania potápača, ktorých následkom môže byť osudný koniec pre potápača, resp. aj pre ďalšie zúčastnené osoby, napr. partnera potápača alebo ostatných členov potápačskej skupiny. Nevedomé nesprávne konanie alebo konanie nezodpovedným spôsobom, (t. j. nedbanlivostné konanie) môže mať fatálne následky a ohrozuje zdravie aj život potápačov. Či došlo k takému konaniu, je možné zistiť až následným vyšetrením orgánmi činnými v trestnom konaní na základe im predložených znaleckých posudkov. Takéto konanie je chybou potápača a nie je ho možné považovať za úmyselné, čo však nevylučuje možnosť potrestania za nedbanlivostné konanie. K chybe potápača dochádza vtedy, ak potápač nemá dostatočné vedomosti, alebo ak nesprávne vyhodnotí danú situáciu.

Ľudia si často myslia, a to práve v dôsledku hromadnej výchovy „dovolenkových potápačov“, že potápanie je jednoduchá záležitosť. Považujeme za svoju povinnosť uviesť, že potápanie je veľmi zložitý proces, na ktorý potápač musí byť pripravený zdravotne, vedomostne, fyzicky, psychicky a duševne, pretože jedna malá chyba sa môže stať osudnou, a to nielen pre potápača samotného. Túto činnosť nie je možné v žiadnom prípade podceňovať, je to extrémna činnosť, pri ktorej na jednej strane človek ožije duchom aj srdcom, ale na druhej strane ho môže stať život. K hrubému zlyhaniu potápača dochádza v prípade, že potápač vedome vykoná taký ponor, ktorý nezodpovedá jeho potápačským znalostiam. Takéto správanie je vysoko neakceptovateľné a nebezpečné, a to nielen pre potápača samotného. Hrubé zlyhanie potápača nastáva v prípadoch osôb s vysoko vyvinutým egocentrizmom, ktorí nerešpektujú pokyny a potápanie pre nich neznamená životný štýl, ale iba určitú formu zviditeľnenia sa, liečenie vlastných komplexov. Ak sa v trestnom konaní preukáže takéto úmyselné konanie potápača, ktoré malo za následok potápačskú nehodu, bude potápač trestne stíhaný za úmyselné konanie. Práve v takomto prípade sú v trestnom konaní veľmi cenné aj informácie získané výpoveďami svedkov, ktorí boli v čase pred potápaním, ako aj počas neho v blízkosti potápača, ktorý sa dopustil nebezpečného konania.

Smrteľná potápačská nehoda je spravidla vždy spojená aj s vyšetrovaním, ktoré sa nezaobíde bez znaleckého skúmania z už uvedených dôvodov. V prípade, že dôjde k smrti potápača, do konania musí byť pribratý znalec, pretože mŕtvolu musí byť podrobená pitve a podrobnej prehliadke. *„Smrť potápača je závažnou mimoriadnou udalosťou (podobne ako smrť pilota pri leteckej nehode), pričom táto udalosť má obvykle veľmi významné právne, resp. aj finančné konzekvencie. Je preto nevyhnutné, aby vyšetrojúce orgány Policajného zboru v takomto prípade nariadili súdnu pitvu zomretého potápača podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku.“*<sup>14</sup> V tejto súvislosti by sme poukázali na ustanovenie § 156 ods. 1 Trestného poriadku podľa ktorého, „ak vznikne podozrenie, že smrť človeka bola spôsobená trestným činom, musí byť mŕtvola prehliadnutá a pitvaná. Prehliadku aj pitvu mŕtvoly nariadi prokurátor alebo policajt uznesením.“<sup>15</sup> Pochovanie takejto mŕtvoly je možné *len so súhlasom prokurátora*, ktorý vydá po prehliadke a pitve mŕtvolu, bez meškania. Na uvedené ustanovenie logicky nadväzuje ustanovenie v Trestnom poriadku uvedené skoršie, a to ustanovenie § 142 ods. 1 Trestného poriadku. Podľa uvedeného ustanovenia orgán činný v trestnom konaní (t. j. prokurátor alebo policajt), v konaní pred súdom predseda senátu (alebo aj samosudca) priberie do trestného konania na pitvu mŕtvolu obligatórne dvoch znalcov. V spojitosti s vykonávaním pitvy sa javí dôležité spomenúť ustanovenie § 48 zákona

<sup>14</sup> NOVOMESKÝ, F. 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013, s. 396.

<sup>15</sup> zákon č. 301/2005 Z. z.: 2005, *Trestný poriadok*.

č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov, podľa ktorého sa pitva nariaďuje okrem iných zákonom stanovených prípadoch, v prípade násilného úmrtia, a to vrátane samovraždy (pri úmrtí v cudzine, ak je na územie Slovenskej republiky privezené mŕtve telo, ktoré má byť na území Slovenskej republiky pochované (v prípade potápačských nehôd veľmi časté), ako aj z dôvodov ustanovených osobitným predpisom, ktorým je Trestný poriadok, t. z. v prípade, že je podozrenie, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.<sup>16</sup> Poukázali by sme na ustanovenie § 48 ods. 4 cit. zákona, podľa ktorého pitvu nie je možné vykonať, ak ju osoba počas života písomne odmietla. To sa však nevzťahuje na prípady, keď dôjde k potápačskej nehode, pretože odmietnutie vykonania pitvy potápača počas jeho života by nemalo byť dôvodom na nevykonanie pitvy, a to práve z dôvodov uvedených v ustanovení § 48 ods. 5 cit. zákona.<sup>17</sup> Odmietnutie vykonania pitvy sa podáva v písomnej forme na predpísanom tlačive – formulári, ktorý je možné nájsť na internetovej stránke Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou (ďalej len „úrad“), a posieľa sa na adresu úradu. (najčastejšie sa vykonanie pitvy odmieta z náboženského dôvodu alebo etického presvedčenia). Podľa ustanovenia § 42 ods. 1 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov: **„Prehliadkou mŕtveho tela sa zisťuje smrť, jej čas a príčina.“**<sup>18</sup> Podľa cit. zákona sa osoba považuje za mŕtvu v prípade, keď došlo k zastaveniu srdca a dýchacích funkcií, pričom za smrť sa považuje aj smrť mozgu, ktorá je práve z hľadiska trestného práva smerodajná, a to z nižšie uvedených dôvodov.

Podľa judikatúry R 47/1970 „... Kritériá smrti neurčuje právny poriadok, ale sú tu rozhodujúce vedecky uznávané medicínske kritériá, ktoré musí znalec vo svojom posudku vysvetliť a v danom prípade odôvodniť ich existenciu.“ V ustanovení § 142 ods. 2 Trestného zákona je uvedené, že *„smrťou sa rozumie biologická smrť mozgu (cerebrálna smrť)“*.<sup>19</sup> V prípade cerebrálnej smrti je nutné, aby zasadlo *konzílium*<sup>20</sup>, ktoré jednomyselne určí, či je

<sup>16</sup> Pozn. autora: zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov bol novelizovaný s účinnosťou od 01.11.2013, avšak ustanovenie Trestného poriadku, na ktoré odkazuje ustanovenie § 48 ods. 3 písm. m) cit. zák. – t. j. § 115 nie je aktuálne, pretože je to ustanovenie zákona č. 141/1961 Sb. Trestný poriadok, v skutočnosti sa ním myslí ustanovenie § 156 ods. 1 rekodifikovaného Trestného poriadku (zákona č. 301/2005 Z. z.), s názvom prehliadka a pitva mŕtvol a jej exhumácia (aj v predošlom Trestnom poriadku malo ustanovenie rovnaký názov a tiež v ňom bolo uvedené, že pitva sa nariaďuje v prípade podozrenia, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.) Napriek novelizácii predmetného zákona zákonodarcu neupravil odkaz pod číslom 65, v ktorom sa odkazuje na uvedený § 115 (§ 156 ods. 1) Trestného poriadku.

<sup>17</sup> a to najmä z dôvodov podľa ustanovenia § 48 ods. 5 zákona č. 581/2004 Z. z. písm. c) pri náhlom úmrtí, ak príčina smrti nie je zjavná, d) pri pochybnostiach lekára, ktorý vykonal prehliadku mŕtveho, o príčine smrti alebo o okolnostiach, za ktorých smrť nastala, f) v prípadoch násilnej smrti, g) z dôvodov ustanovených Trestným poriadkom v ustanovení § 156 ods. 1 – pri podozrení, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.

<sup>18</sup> zákon č. 576/2004 Z. z.: 2004, o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

<sup>19</sup> zákon č. 300/2005 Z. z.: 2005, Trestný zákon.

<sup>20</sup> Konzílium je poradný orgán zostavený z lekárov s rozličnými špecializáciami, ktorých určí poskytovateľ, vo vzťahu k prípadu sú považovaní za ošetrojúcich lekárov. Členom konzília obligatórne podľa zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov musí byť ošetrojúci lekár, lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore neurológia a lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore anestéziológia a intenzívna medicína alebo lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore anestéziológia a resuscitácia, pričom členom konzília nesmie byť lekár transplantáčnej skupiny, ktorý má vykonať transplantáciu. Podľa ustanovenia § 43 ods. 6 predmetného zákona „Po určení smrti mozgu konzíliom je ošetrojúci lekár povinný upustiť od ďalšej resuscitácie okrem prípadu, ak konzílium navrhlo pokračovanie resuscitácie aj po určení smrti, ak ide o mŕtvu osobu, ktorej sa má odobrať orgán, tkanivo alebo bunky na účely transplantácie. Rozhodnutie konzília je pre ošetrojúceho lekára záväzné.“

možné poškodeného odpojiť od prístrojov, ktoré udržiavajú jeho obehové a dýchacie funkcie v aktívnej fáze. Ak je konštatovaná smrť poškodeného, je možné vykonať pitvu. Okrem cerebrálnej smrti sa stretávame s klinickou smrťou. Odlíšenie klinickej smrti od cerebrálnej je dôležité najmä z hľadiska kvalifikovania štádia trestného činu. V prípade klinickej smrti je možné obnovenie životných funkcií, preto ak lekári dokázali zachrániť obeť, páchateľ nemôže byť obvinený za dokonaný trestný čin, ale iba za pokus, na rozdiel od cerebrálnej smrti, v ktorom prípade by išlo o dokonaný trestný čin. V prípade vykonávania pitvy potápača sú pribraní znalci z odboru 480000 – zdravotníctvo a farmácia, odvetvie 481500 – súdne lekárstvo (toxikológia, alkoholológia, sérohematológia). „Žiadna medicínska špecializácia okrem súdneho lekárstva neposkytuje odborné znalosti, ktoré môžu prispieť k objasneniu skutočností v konkrétnom prípade dôležitých z hľadiska § 156 (patológ je špecializačne kvalifikovaný výhradne na diagnostiku chorobných orgánových a tkaninových zmien, t. j. na problematiku smrti z príčin chorobných, nie násilných). Kvalitu a objektivitu znaleckého posudku o prehliadke mŕtvoly je možné zachovať len symetrickým vstupom, t. j. pribratím dvoch znalcov z odboru zdravotníctva, odvetvie súdneho lekárstva.“<sup>21</sup> Pri potápačskej nehode je ale nevyhnutné, aby bol prítomný aj znalec z odvetvia 480709 hyperbarická medicína<sup>22</sup>, ktorý vystupuje ako nezávislý znalec – do konania pribratý taktiež uznesením orgánu činného v trestnom konaní.

Smrť potápača pri potápačskej operácii sa považuje za mimoriadnu udalosť, a preto musí byť riadne, dôsledne a svedomito vyšetrená policajnými orgánmi. Dôslednému vyšetreniu potápačských nehôd dochádza najmä v krajinách EÚ, USA, Austrálii a na Novom Zélande, pričom však v krajinách, kde sa potápa najväčší počet „dovolenkových“ potápačov, ako napríklad v Egypte, vyšetreniu nehôd miestne vyšetrovacie orgány nevenujú dostatočnú pozornosť. V prípade smrti potápača v cudzine môže byť jeho telo dovezené na územie SR a podrobené pitve slovenskými znalcami, čo je ale príliš nákladné, mysliac tým aj niekoľko tisíc eur, a to hoci aj v prípade, že telo bolo dovezené „len“ z Rakúska. Vyšetrenie musí byť zamerané na zistenie príčiny smrti potápača a objasnenie všetkých okolností dôležitých pre trestné konanie. „*Pri analýze príčin nehody potápača pod vodou, ktorá v konečnom dôsledku viedla k jeho smrti, má základný a nenahraditeľný význam vhodne orientovaná metodika a taktika vyšetrenia okolností vzniku a ďalšieho rozvoja takejto nehody.*“<sup>23</sup> Vzhľadom na to, že smrť potápača pri potápačskej operácii je mimoriadnou udalosťou, vyšetrenie si vyžaduje špeciálny prístup všetkých osôb zúčastnených na procese vyšetrovania. Často sa však stáva, že vyšetrovacie orgány vyšetrovanie potápačských nehôd zanedbávajú a vyšetrovanie je vykonané povrchné, vec sa uzavrie tým, že príčina smrti potápača je utopenie. Záujem na serióznom vyšetrení preto veľmi často absentuje, čo je však neprijateľné nielen z medicínskeho, právneho, spoločenského hľadiska, ale aj z ľudského hľadiska. Je síce pravda, že utopenie pod vodou sa javí pre mnoho laikov ako najčastejšia príčina smrti potápača, avšak vo väčšine prípadov je to až sekundárny jav a príčina smrti nastala v dôsledku iných skutočností, ktoré je nutné zistiť v procese vyšetrovania. Z tohto dôvodu je znalecké skúmanie jedným z najdôležitejších spôsobov, ktorým sa môže naplniť účel trestného konania. Aby mohlo byť znalecké skúmanie vykonané kvalitne, orgány činné v trestnom konaní by mali zhromaždiť čo najviac informácií – či už od svedkov, účastníkov nehodového

---

zákon č. 576/2004 Z. z.: 2004, o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

<sup>21</sup> DVOŘÁK, M. 1996: Teoretické a praktické předpoklady specializace znalců – lékařů provádějících prohlídku a pitvu mrtvol podle § 115 tr. ř. In *Kriminalistika*, 1996, roč. XXIX, č. 2, s. 124.

<sup>22</sup> František Novomeský uvádza hyperbarická/potápačská medicína.

<sup>23</sup> NOVOMESKÝ, F., 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013. s. 391.

deja, resp. členov potápačskej skupiny, ktorí pomôžu znalcovi pri jeho činnosti a v konečnom dôsledku pri vypracovaní znaleckého posudku.

Znalec nie je oprávnený uvádzať právne závery v znaleckom posudku. V prípade, že by znalecký posudok aj obsahoval právne závery, je takýto znalecký posudok stále použiteľným, súd by sa však mal opierať iba o skutočnosti, ktoré znalec vyhodnotil zo svojho odborného hľadiska. Je oprávnený uvádzať výlučne informácie, ktoré zistil pri jeho znaleckej činnosti z pohľadu odvetvia, v ktorom ako znalec pôsobí. Znalec nemôže vziať zákon do vlastných rúk, nie je oprávnený vyhľadávať a zaisťovať dôkazy sám, je však oprávnený navrhnúť ich vykonanie, ak je to potrebné na náležité objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie. Znalec musí vypracovať znalecký posudok s ohľadom na všetky možné alternatívy, objektívne posúdiť a opísať stav, pričom pracuje iba na podklade už získaných dôkazov alebo na podklade dôkazov, ktoré sám navrhne vykonať z vyššie uvedeného dôvodu. Znalec by sa nemal opierať v posudku o zistenia, ku ktorým dospel v čase, keď sa nachádzal na mieste činu ako znalec. Potápačská nehoda je však natoľko špecifická, že bez potrebnej súčinnosti znalca pri počiatočnom vyšetrení by bol celý účel trestného konania zmarený. Minimálne prítomnosť na mieste činu a súčinnosť znalca, ktorý má vykonať technickú expertízu, sa javí ako podstatná a nevyhnutná. Na mieste činu musí byť vyhotovená riadna detailná fotodokumentácia o potápačovi, jeho výstroji, o mieste nehody, a to takom stave, v akom bol mŕtvy potápač nájdený. Na rozdiel od bežných nehôd je potápačská nehoda natoľko špecifická, že je nutné, aby boli pri pitve potápača použité špecifické postupy na zistenie skutočnej príčiny úmrtia potápača. Ako už bolo uvedené, znalecké skúmanie sa tu nevykonáva iba medicínskou expertízou, ale aj technickou. Pri súdnolekárskej expertíze sa vykonáva vonkajšia obhliadka tela zomretého potápača, ktoré by malo byť privezené spravidla v potápačskom obleku. V prípade, že pracovisko súdneho lekára povoľuje vykonať neinvazívne vyšetrenia mŕtveho pred pitvou, vykoná sa rtg. vyšetrenie celého tela potápača, vyšetrenie pomocou tomografie alebo magnetickej rezonancie. Taktiež sa vykonávajú mikroskopické vyšetrenia a chemicko-toxikologické vyšetrenia. Súdnemu lekárovi musí byť predložená zdravotná dokumentácia mŕtveho potápača, ktorá bola vykonávaná počas jeho života. Technickej expertíze podlieha potápačský výstroj a doplnková technika. V prípade technickej expertízy je najvhodnejšie, aby bol znalec potápačom, pretože funkčnosť potápačského výstroja je jedinečná. Úkony technickej expertízy by sa mali vykonávať v „certifikovanej skúšobni potápačskej techniky (zriadená je len v ČR), resp. pomocou technických laboratórií špecializovaných banských záchranných zborov.“<sup>24</sup> V podstate ide o určitú rekonštrukciu ponoru v bazénoch (vyjadrené zjednodušene). Technickou expertízou prechádza každá súčasť potápačského výstroja, a to jednotlivo, veľmi precízne. Prehliadke musí byť podrobený aj výstroj, ktorý potápač počas ponoru nevyužil.

Výsledkom znaleckej činnosti je znalecký posudok, ktorý „ako samostatný druh dôkazného prostriedku musí mať určitú formu a štruktúru. Znalecký posudok tvoria titulná strana, úvod, posudok, záver, prílohy a znalecká doložka.“<sup>25</sup> Znalecký posudok ako výsledok súdnej pitvy mŕtveho potápača, ako aj ďalšieho expertízneho skúmania tela potápača obsahuje *nálezovú časť a vlastnú posudkovú časť*.

V nálezovej časti znaleckého posudku znalca vykonávajúceho súdnolekársku expertízu sa uvádza:

- prehľad dostupnej zdravotnej dokumentácie potápača, ktorá bola znalcovi pred skúmaním predložená,

<sup>24</sup> NOVOMESKÝ, F. 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013. s. 410.

<sup>25</sup> PROKEINOVÁ, M. 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese. (s praktickými príkladmi)*. Bratislava : PFUK, Vydavateľské oddelenie, 2009. s. 54.

- výpisy zo záznamov o liečbe potápača po nehode, v prípade smrti potápača zápisnica z pitvy,
- opis mikroskopických nálezov,
- konštatácia iných laboratórnych vyšetrení.

V posudkovej časti znaleckého posudku znalca vykonávajúceho súdnolekársku expertízu je nutné, aby znalec logicky uviedol závery získané jeho skúmaním tak, aby orgán činný v trestnom konaní a súd, ako aj osoby, ktoré sú v tejto oblasti spravidla laikmi, nadobudli presný obraz o nehodovom deji a aby mohli následne vytvoriť právny záver. Súčasťou znaleckého posudku musí byť vždy fotodokumentácia, o ktorej sme sa už zmienili a je nutné vyhotoviť ju vždy a za každých okolností, podľa všetkých dostupných možností.

Znalecký posudok, ktorý znalec vypracúva ako výsledok technickej expertízy potápačského výstroja a jeho doplnkov, musí v jeho nálezovej časti obsahovať dôsledný technický opis jednak výstroja, jednak všetkých detailov, ktoré by mohli objasniť skutkový stav. Súčasťou je takisto rozsiahla fotodokumentácia a tiež grafy a tabuľky (vyjadrujúce fyzikálne hodnoty, zloženie plynových zmesí v potápačskej fľaši a pod.). V posudkovej časti sa uvádzajú jednotlivé nálezy a zistenia a ich vzájomné prepojenie s cieľom zistiť, či dôvodom nehodovej udalosti nebol práve nevhodne, neodborne alebo nesprávne pripravený či použitý potápačský výstroj a zistenie, či bol výstroj pri jeho použití funkčný. „Ak to tak nebolo, potom musí byť zo znaleckého posudku zrejmé a jednoznačné, v ktorých článkoch či jednotlivých prvkoch použitého potápačského výstroja nastalo zlyhanie a v akom zmysle toto zlyhanie podmienilo či ovplyvnilo vznik a rozvoj nehody potápača.“<sup>26</sup>

V znaleckom posudku má znalec tiež odpovedať na otázky kladené spravidla orgánom činným v konaní (aj súdom), pričom je otázne, do akej miery môžu byť tieto otázky odborné, preto by otázky nemali byť príliš konkretizované. Znalec by svoju znaleckú činnosť mal vykonať odborne, pretože je upovedomený o obsahu spisu, vie k čomu sa má vyjadriť. Otázky je preto nutné klásť veľmi precízne a uvedomelo, aby sa na ne dalo odpovedať odborným spôsobom. Najčastejšími príkazmi a kladenými otázkami v prípade vykonania pitvy sú napr.:

- vykonajte vonkajšiu a vnútornú prehliadku mŕtveho tela,
- aká je bezprostredná príčina smrti mŕtveho,
- či existuje príčinná súvislosť medzi potápačskou operáciou a smrťou,
- či boli zistené zranenia na mŕtvom,
- či existuje príčinná súvislosť niektorého zo zranení s bezprostrednou príčinou smrti,
- vykonajte toxikologickú analýzu vzoriek krvi a tkaniva mŕtveho na zistenie, či sa v nich nachádzajú toxikologicky významné látky (alkohol, drogy, iné omamné a psychotropné látky atď.) a ďalšie otázky. Taktiež sa zvykne stanoviť, aby sa vykonalo porovnanie výsledkov pitvy a zdravotnej dokumentácie, ktorá bola vykonaná za života mŕtveho. Pri potápačskej nehode sa odporúča kladenie otázok, ktoré súvisia s potápačskou operáciou.

Znalci môžu byť v trestnom konaní vypočutí za zákonom stanovených podmienok. V prípade potápačskej nehody by sa znalec mal vypočuť v každom prípade, aby svoje zistenie vedel súdu náležite preukázať a podrobne vysvetliť. V žiadnom prípade by sa nemalo povoliť, aby znalec pri svojom výsluchu odkázal na obsah znaleckého posudku, alebo aby ho čítal; to môže urobiť aj hociktorá strana v konaní či súd.

<sup>26</sup> NOVOMESKÝ, F. 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013. s. 412.

## Záver

Znalecká činnosť, znalecké skúmanie je neoddeliteľnou súčasťou procesu vyšetrovania a dokazovania potápačských nehôd v trestnom konaní. Na rozdiel od vyspelých krajín ako USA, UK, Kanada či Austrália, však často dochádza k tomu, že vyšetrenie potápačských nehôd je vyšetrujúcimi orgánmi vykonané povrchno, resp. menej kvalitne, stopy sú často znehodnotené, alebo nedochádza k dostatočne odbornému zachyteniu skutočností, ktoré by mali znalcovi pomôcť pri vykonaní jeho činnosti. Znalecké skúmanie však v prípade potápačských nehôd má na Slovensku všetky predpoklady na to, aby bolo vykonané na vysokej odbornej úrovni a aby znalecký posudok poskytol relevantné informácie, ktoré naplnia účely trestného konania, pretože svetovo uznávaný súdny lekár a potápač František Novomeský vedie tím, ktorý vykonáva skutočne precíznu expertízu. Pretože kvalitný tím odborníkov vďaka medicínskym znalostiam dokáže poskytnúť skutočne vysoko cenené informácie pre orgány činné v trestnom konaní, je dôležité, aby aj vyšetrovacie orgány vyvíjali odborné úsilie s cieľom zistiť všetky pre trestné konanie dôležité okolnosti a aby aj ďalšie dôkazy boli vykonávané tak, aby bol po ich hodnotení naplnený účel trestného konania. Z tohto dôvodu je nutné, aby boli dodržané všetky špecifické postupy pri vyšetrovaní a aby bolo vyšetrovanie vykonané riadne a odborne.

## Literatúra

- IVOR, J. a kol. 2010. *Trestné právo procesné*. Druhé vydanie. Bratislava : IURA EDITION spol. s r.o., 2010. ISBN: 978-80-8078-309-9.
- KOLEŠÁR, J. 2010. *Perspektívy dokazovania v trestnom konaní s dôrazom na znalecké dokazovanie*. Prievdza : Citicom s.r.o., 2010. ISBN 978-80-89433-00-1.
- MATHERN, V. 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava : Veda, 1976. ISBN 71-064-76.
- MOUNTAIN, A. *Potápění*. Praha : Nakladatelství Stojka & Co, 2000. ISBN: 80-7237-134-7.
- NOVOMESKÝ, F. 2013. *Potápačská medicína*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r.o., 2013. ISBN: 978-80-8063-395-0.
- PROKEINOVÁ, M. 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese. (s praktickými príkladmi)*. Bratislava : PFUK, Vydavateľské oddelenie, 2009. ISBN 978 -80-7160-279-8.
- DVOŘÁK, M. Teoretické a praktické predpoklady specializácie znalců – lékařů provádějících prohlídku a pitvu mrtvolý podle § 115 tr. ř. In *Kriminalistika*, 1996. roč. XXIX, č. 2.
- British Sub – Aqua Club, 2011. National Diving Committee : Diving Incident Report 2010, B.S.A.C., 2011, s. 46.
- Croatian Freediver Goran Colak Set New Dynamic No Fins World Record [online]. 2013. Deeper blue. November 2013. Dostupné na internete: <http://www.deeperblue.com/croatian-freediver-goran-colak-set-new-dynamic-fins-world-record/>
- zákon. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
- zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
- zákon č. 382/2004 Z. z.: 2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov.
- vyhláška ministerstva spravodlivosti č. 490/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohláde nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

**Key words:** expert examination, expert's report, scuba diving, scubadiving accidents, autopsy.

### **Summary**

The author in her speech devoted to the importance of expert examination of scubadiving accidents and fatalities, from the perspective of criminal law. She devoted to the evolution of diving activities, and the use of expert examination on investigations diving accidents. The author in this speech draws attention to the definitions of diving accident, with emphasis on the possible criminal consequences of a fatal diving accident and the subsequent measures of autopsy by prosecutor. In conclusion the author draws attention of the expert's report as a result of expert expertise, which has certain specific aspects and needs cooperation of experts and the trial as expert witness.

*Mgr. Karina Gőghová  
Denný doktorand  
Fakulta práva  
Paneurópska vysoká škola  
e-mail: karinagghv@gmail.com*

Recenzent: prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.